

ԹԱՐԳՄԱՆՁԱՅ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

25 Սեպտեմբեր, 20003-ին Երուսաղեմի Սուրբ Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ մեծ Հանդիսաւորութեամբ եւ ոգեւորութեամբ տօնակատարեցինք Թարգմանչաց տաղանդաւոր սերունդին պանծալի յիշատակը:

Թարգմանչաց շարժումը սկիզբ առաւ Հայերէն գիրերուն գիւտով եւ մշակութային արմատապէս յեղաշրջում մը յառաջ բերաւ եւ հիմնովին փոխեց Հայաստան աշխարհի մշակութային կեանքը եւ Հայոց հոգեւոր մթնոլորտը:

Գիրերու գիւտին յաջորդեց լուսաւորութեան աննախընթաց շարժում մը: Հայ առաջին Թարգմանիչները՝ Սուրբ Սահակ Պարթեւ Հայրապետը եւ Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց Վարդապետը պատրաստեցին գիտակից, նուիրեալ, անձնագոհ բազմաթիւ սերունդներ, որոնց ոչ ոք կրցաւ զինաթափել: Թարգմանչաց տաղանդաւոր սերունդին աշակերտութիւնն անմիջապէս առաքուեցաւ ժամանակի բարձրագոյն ուսումնական Հաստատութիւններ՝ Եղեսիա, Աթենք..., որպէսզի Հմտանան թէ՛ այդ ժամանակուան լեզուներուն, ե՛ւ կատարելու համար իրենց ժամանակուան եւ *անտիկ* աշխարհի անհրաժեշտ գրականութիւններէն Թարգմանութիւններ: Անոնք, Հաղորդակցուելով այդ ժամանակուան միջազգային հարուստ գրական ժառանգութեան, անհրաժեշտ պայմաններուն հիմերը դրին եւ ձեւաւորեցին՝ Հայոց ինքնուրոյն մշակոյթի զարգացման համար:

Բեղմնաւոր եւ արդիւնաւէտ Թարգմանութիւններուն շնորհիւ Հայաստան աշխարհէն ներս ծաւալեցաւ բեղմնալից գործունէութիւն մը:

Թարգմանչաց սքանչելի սերունդին նպատակն էր՝

1. Ազգային-մշակութային յամառ եւ երկարատեւ պայքար մղել *ասորական, պարսկական*, իսկ հետագային՝ նաեւ *յունական ոտնձգութիւններուն դէմ*:

2. Երկրորդ՝ պաշտպանել եւ տարածել քրիստոնէութիւնը Հայաստան աշխարհին մէջ:

3. Հայաստանը, նամանաւանդ՝ Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին ձերբազատել ասորական, պարսկական եւ յունական ազդեցութիւններէն:

Պայքարը շատ զօրաւոր էր: Մէկ կողմէն Հայ եւ պարսիկ, միւս կողմանէ՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ եւ Պարսից զրադաշտական կրօնի, անոր սպասաւորներու՝ մոգերուն միջեւ: Ուրեմն, յաջողութեան հասնելու համար անհրաժեշտ էր սեփական Հայերէն գիրերու ստեղծումը եւ Թարգմանական եւ ինքնուրոյն ճոխ մշակոյթ մը ստեղծելը:

Շնորհիւ Ս. Սահակ Պարթեւ Կաթողիկոսի եւ Ս. Մեսրոպ Մաշտոց Վարդապետի ջանքերուն եւ անոնց պատրաստած տաղանդաւոր Թարգմանչաց սերունդին, Հայաստանը եւ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին փրկուեցան ձուլման վտանգէն: Թարգմանիչներն իրենց փառաւոր գործունէութեամբ մեր երկրին ու մեր ժողովուրդին կողքին կանգնելով՝ անոնց զօրավիգ Հանդիսացան:

Գիրերուն գիւտով սկիզբ առած Թարգմանական գրականութիւնն ու Թարգմանիչներուն սերունդը կը շարունակուի մինչեւ այսօր: Անոնց թողած ծով գրականութիւնը անսասան պատուանդան եղած է եւ է ու պէտք է ըլլայ Հայ ժողովուրդի մտաւոր զարգացման համար: Այս ամենով Հանդերձ, խիստ ամփոփ գիծերով յիշատակենք զէթ Ե դարու յայտնի քանի մը մատենագիր-Թարգմանիչներու անուններ՝

1. *Կորիւն Վարդապետ*: Ս. Սահակ Կաթողիկոսի եւ Ս. Մեսրոպ Մաշտոց Վարդապետի աշակերտներէն է: Կոչուած է *Կորիւն Սքանչելի, այր երանելի Կորիւն, Կորիւն Թարգմանիչ*: Գրած է իր մեծ ուսուցիչին՝ Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի կենսագրութիւնը՝ «Վարք Մաշտոցի»: Ստուգապատում եւ ճգրիտ պատմագիր մըն է: Հետագայ բոլոր պատմագիրները, Մեսրոպի կամ գիրերուն գիւտի մասին զրելու ատեն, օգտուած են Կորիւնէն:

2.Եղիշէ պատմիչ: Վարդան Մամիկոնեանին զինուորը եւ դպրապետը: Գրած է Հինգերորդ դարու երկրորդ կէսի Հայաստանի քաղաքական մեծ պատերազմի մասին՝ ընդդէմ Սասանեան Պարսկաստանի: Այս հռչակաւոր երկին խորագիրն է «Վասն Վարդանայ եւ Հայոց Պատերազմին»:

3.Մովսէս Խորենացի Պատմահայր: Հայ դասական պատմագրութեան ամենափայլուն ներկայացուցիչը: Գրած է «Պատմութիւն Հայոց»՝ զայն բաժնելով երեք դրուագներու՝:

Առաջին դրուագ՝ ծննդաբանութիւն Հայոց Մեծաց: Շարադրած է Հայկ Նահապետէն սկսեալ մինչեւ Զարմայր Թագաւորը:

Երկրորդ դրուագ՝ շարադրելով պարսկական Արշակունիներէն մինչեւ Հայոց Տրդատ երրորդ թագաւորին վախճանը:

Երրորդ դրուագ՝ շարադրելով Տրդատի վախճանէն ետք մինչեւ Սահակ Պարթեւի եւ Մ. Մաշտոցին մահը: Իր Պատմութիւնն աւարտած հռչակաւոր «Ողբ»-ով:

Խորենացիին «Հայոց Պատմութիւնը» թանկագին եւ անգնահատելի աղբիւր մըն է՝ իր ճշգրտութեամբ եւ գիտական շարադրանքով: Ան հայ պատմագրութեան մէջ առաջին անգամ մտցուց **ժամանակագրութեան** գաղափարը եւ իրագործումը՝ «Ո՛չ է պատմութիւն, առանց ժամանակագրութեան», - կ'ըսէ ան:

Հետագայ գրեթէ բոլոր պատմագիրները, առաւել կամ նուազ չափով, օգտուած են Խորենացիէն:

Դաւիթ Անյաղթ: Հինգերորդ դարու ամենէն կարկառուն եւ տաղանդաւոր իմաստասէրն է: Իր ողջութեան ատեն իսկ վայելած է մեծ հեղինակութիւն, կոչուած է **Անյաղթ** եւ **եռամեծ փիլիսոփայ**: Մեծ հետք թողած է հայ փիլիսոփայական միտքի զարգացման պատմութեան մէջ:

Ղազար Փարպեցի: Հինգերորդ դարու վերջին եւ նշանաւոր պատմագիր է: Գրած է «Պատմութիւն Հայոց» եւ նաեւ՝ «Թուղթ Առ Վահան Մամիկոնեան»:

Փարպեցի արժանահաւատ եւ խիստ արժէքաւոր պատմագիր մըն է, որ ճշգրտօրէն եւ մանրապատում կերպով մատուցած է Վարդանանց ճակատամարտէն ետք կատարուած իրադարձութիւնները մինչեւ վեցերորդ դարուն սկիզբը:

Կարելի է, ինչպէս վերը նշեցինք, հայ թարգմանչաց սերունդներուն շարքը շարունակել, որոնք հաւատարմօրէն ծառայեցին իրենց աստուածատուր կոչումին՝ պանծացնելով հայ մշակոյթը համաշխարհային իմաստով: Սակայն բաւարարուինք վերոյիշեալներով՝ մեր խոնարհումը եւ յարգանքի տուրքը մատուցանելով անոնց վեհութեան եւ թողած անգնահատելի ժառանգութեան հանդէպ:

Թարգմանչաց անմահ սերունդը մեր հոգիները եւ մեր միտքերը լուսաւորեց: Իրենց գիտելիքներու եւ փորձառութեան մտահորիզոններուն դուռերը լայնօրէն բացին մեր էութեան առջեւ: Ծնորհիւ մեր երկու Մեծ ռահվիրաներուն Հայ ժողովուրդը մնաց իր բարձր պատնէշին վրայ եւ դասուեցաւ քաղաքակիրթ, հարուստ մշակոյթ ունեցող ազգերուն շարքը: Այս առումով մատնանշենք յատկապէս **Աստուածաշունչի** թարգմանութեան պարագան:

Յայտնի է, որ հայերէն գիրերու գիւտէն ետք Ս. Սահակ Պարթեւ Կաթողիկոսի եւ Ս. Մեսրոպ Մաշտոց վարդապետի զլխաւորութեամբ եւ անոնց թարգմանիչ տաղանդաւոր աշակերտներուն շնորհիւ յաջողութեամբ կը պսակուի Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութիւնը, որ աւելի ուշ կոչուեցաւ **Թագուհի թարգմանութեանց**:

Աստուածաշունչին թարգմանութիւնը ամբողջ Հայ ժողովուրդին հոգեկան եւ բարոյական կեանքը յեղաշրջեց: Հրաշք մը, որ տեղի ունեցաւ մեզմէ 1500 տարիներ առաջ, չէ կորսնցնուցած իր նշանակութիւնը, վեհութիւնն ու հեղինակութիւնը մինչեւ այսօր: Հայալեզու Աստուածաշունչը կը դառնայ անբացատրելի ոսկեայ հոգեկան օղակ մը մարդ արարածին եւ իր ստեղծիչին միջեւ: Այս կը նշանակէ, թէ հայը Աստուծոյ հետ խօսեցաւ եւ կը շարունակէ խօսիլ իր մայրենի լեզուով: Ասկէ զատ հայ ժողովուրդն ունեցաւ ինքնուրոյն հարուստ մշա-

կոյթ մը, որ ո՛չ մէկ փոթորիկ, ո՛չ մէկ ալեկոծութիւն, ո՛չ մէկ արհաւիրք դարերու ընթացքին կրցաւ զայն տապալել: Նպատակ մը, որ կը պահանջէր նուիրում, անձնագոհութիւն, տառապանք, նեղութիւն: Սակայն Թարգմանչաց աննկուն սերունդը կրցաւ դիմագրաւել, յաղթել եւ պսակազարդուիլ դասնեպսակներով:

Հայաստանի երկնակամարին վրայ երեցող մութ եւ մռայլ ամպերը փարատած էին, եւ այդ երկնակամարը լեցուած էր անմար եւ շողշողուն ճառագայթներով, որ բնաւ չկորսնցուց իր փայլը եւ իր ուժը:

Թարգմանչաց սերունդին ստեղծած հարուստ ժառանգութիւնը չկորսնցուց իր նշանակութիւնը եւ հետագայ բոլոր մատենագիրներն ու պատմագիրները հետեւեցան անոնց գրած ուղիին:

Հայ մատենագիրներն իրեց ինքնուրոյն երկերուն մէջ արտացոլեցին Հայ ժողովուրդին *անցեալը, ներկան եւ ինչ-որ չափով կանխագուշակեցին նաեւ ապագան:*

Անոնք մեր անմահ ժողովուրդին հետ սերտօրէն կապուած էին՝ ստեղծելով հոգեկան հաղորդակցութիւն մը իրենց եւ ժողովուրդին միջեւ: Ժողովուրդին հետ ուրախացան, երբ Հայաստան աշխարհէն ներս կը կատարուէր քաղաքական կամ մշակութային վերելք մը: Ժողովուրդին հետ տխրեցան, երբ Հայաստան աշխարհէն ներս որեւէ ձախողանք, ողբերգութիւն կամ անպատեհ իրադարձութիւն մը կ'ըլլար: Անոնք երազած էին մեր երկրին անկախութիւնը եւ Հայաստան աշխարհը տեսնել ազատ, անկախ եւ ինքնուրոյն:

Հայ Թարգմանիչները մեր ազգը, մեր մշակոյթը կերտեցին եւ մեր ձեռքը տուին մեր ինքնուրոյն դիմագիծը:

Անոնք զօրաւոր եւ հաստատ հիմքերու վրայ դրին մեր լեզուն, մեր մշակոյթը: Իսկ Հայ ժողովուրդը, զինուած հայատառ գիրերու եւ մեր Թարգմանիչներու Թարգմանած եւ ինքնուրոյն երկերով նետուեցաւ դէպի ռազմադաշտ՝ *Վասն Հայրենեաց եւ Վասն Կրօնի:*

Բիւր յարգանք, խնկարկութիւն եւ աղօթք մեր անմահ Թարգմանչաց սերունդին յաւերժ յիշատակին համար:

ՎԱՆԻԿ ՎՐԴ. ՄԱՆԿԱՍԱՐԵԱՆ